

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE ÇAĞDAŞ İDARE HUKUKU İLKELERİ¹

Contemporary Administrative Law Principles in People's Republic of China

Abudureyimu YILYAER² - Armando ALIU³

Geliş Tarihi: 19.02.2018

Kabul Tarihi: 02.07.2018

ÖZET

Bu çalışmanın amacı genel olarak idare hukukunun temel ilkelerinin niteliğini, yapısını ve önemini incelemek ve daha spesifik olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nde Çağdaş İdare Hukuku İlkelerini tartışmaktır. Araştırmanın hedefi idare hukukunun temel ilkeleri çerçevesinde Çin Çağdaş İdare Hukuku Esas ve Usul İlkeleri'nin ayrıntılı bir şekilde açıklamaktır. Bu bağlamda, Çin Çağdaş İdare Hukuku İlkeleri, kanunilik ilkesi, uygunluk/makuliyet ilkesi, uygun usul ilkesi, kullanışlılık ve verimlilik ilkesi, dürüstlük ve güvenilirlik ilkesi, iktidar ve sorumluluk ilkesini kapsamaktadır. Bu ilkeler; (1) anayasa ve idare hukuku arasındaki bağlantı noktasıdır; (2) idare hukukunun oluşturulmasına rehberlik etmektedir; (3) idare hukukunun işleyişi için teorik bir çerçeve oluşturur; ve (4) yargı denetiminin son savunma hattıdır. Bu çalışmada, Çin İdare Hukuku'nun sınırlı idari yetki yöntemi ile etkili idari gücü yönteminin ortasında bir denge sağlandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İdare Hukukunun Temel İlkeleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Çin Çağdaş İdare Hukuku İlkeleri

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the importance, structure and attribute and more specifically argue contemporary administrative law principles in People's Republic of China. The objective of the investigation is to clarify in detail the Basic and Procedural Principles of Chinese Contemporary Administrative Law in frame of the fundamental principles of administrative law. In this context, Chinese Contemporary Administrative Law Principles encapsulate principle of legality, conformity/reasonableness principle, appropriate procedure principle, usefulness and productivity principle, honesty and reliability principle, government and reliability principle. These principles; (1) are the linking point between administrative law and constitution; (2) guide for the creation of administrative law; (3) establish a theoretical framework for the functioning of administrative law; (4) are the final advocacy line for judicial supervision. In this study, it was found out that China Administrative Law provides a balance between the method of limited administrative competence and the method of effective administrative power.

Keywords: Fundamental Principles of Administrative Law, People's Republic of China, Chinese Contemporary Administrative Law Principles

¹ Bu çalışma İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı Yayın, Araştırma, Proje Koordinasyon Kurulu (YAPKO)'nun 18-2017/27 numaralı proje protokol kodu ve "Çin Halk Cumhuriyeti İdare Hukuku ve ÇHC'nin Ticari Başarısına Etkileri: Türkiye için Dersler/Öneriler" başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır.

² İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Avrupa Birliği Hukuku Bölümü, Doktora Öğrencisi, E-posta: aliyarlaw@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2706-252X>

³ İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Avrupa Birliği Hukuku Bölümü, Doktora Öğrencisi, E-posta: armando.aliu@istanbulticaret.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3630-2516>

Giriş

Çağdaş idare hukukunun dağınık, çok değişken özellikleri, “Birleştirilmiş Hukuk Prensipleri”ne aykırıdır. İdare hukukunun temel ilkeleri, bu çelişkiyi hafifletmenin yollarından biri olarak görülmektedir. İdare hukukunun temel ilkeleri, modern yönetim gücünün temel işlevleri ve temel kurallarını esas alarak düzenlenen ilkelerdir. Bir başka deyişle, yürütme gücü ile sivil haklar, yürütme gücü ile yargı gücü ve yürütme gücü ile yasama gücü arasındaki ilişkiyi yönlendiren temel davranış kurallarıdır.

Çağdaş idare hukukunun temel ilkeleri bir yönüyle, çağdaş idare hukukunun yasama amacını temsil ederken öbür yönüyle çağdaş idare hukukunun temel sistemini temsil etmektedir. Bu nedenle, çağdaş idare hukukunda idare hukukunun temel ilkeleri diğer herhangi bir norm veya kuramla değiştirilemez.

Bu çalışmanın birinci bölümünde öncelikle Çin Çağdaş İdare Hukuku'nun temel ilkelerinin niteliği ve yapısı ele alınmıştır. Ardından ikinci bölümde temel ilkelerin önemi vurgulanmıştır. Üçüncü bölümde, çağdaş idare hukukunun temel ilkeleri, üç farklı bakış açısı ile ele alınacaktır. Bu bağlamda, hukuk disiplininde genel olarak kabul edilen kanunilik ilkesi, hukuka uygunluk ilkesi, uygun prosedür ilkesi, kullanılabilirlik ve verimlilik ilkesi, dürüstlük ve güvenilirlik ilkesi, iktidar ve sorumluluk ilkesi incelenmiştir. Son olarak, akademisyenlerin, etkin yönetim gücüne odaklanan ilkeler ve sınırlı idari yetkisine odaklanan ilkeler ile ilgili farklı görüşlerine yer verilmiştir.

1. İDARE HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİNİN NİTELİĞİ VE YAPISI

İdare hukukunun amacı, insan haklarının korunması ve gerçekleştirilmesi için idari işlemleri standartlaştırmaktır. İdare hukukunun temel ilkeleri, bu amaca ulaşmanın teorik aracıdır.⁴

İdare hukukunun temel ilkelerini ele almadan önce, temel ilkeler kavramı üzerinde durulmasında fayda vardır. Kelime anlamıyla temel ilke, “Anayasada öngörüldüğü üzere hukukun temel değerlerini yansıtan, tüm hukuk sistemine veya çeşitli hukuk dallarına uygulanabilir ilke”dir. İdare hukukunun temel ilkesi, idare hukuku normlarının uygulanmasına rehberlik eden, daha geniş ve soyut bir ilkedir.⁵

⁴ Yang Dengfeng, “İdari Yasal İlke ve Yasal Kapsamı行政法定原则及其法定范围”, Zhongguo Xianzheng Wang,中国宪政网 (Çevrimiçi) <http://law.cnki.net/yfzg/wenxian%5C-renwu%5C02%5C%E8%A1%8C%E6%94%BF%E6%B3%95%E5%AE%9A%E5%8E%9F%E5%88%99%E5%8F%8A%E5%85%B6%E6%B3%95%E5%AE%9A%E8%8C%83%E5%9B%B4.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.01.2018), s. 109.

⁵ Wei Yong, “İdare Hukukunun Temel İlkeleri, 试论行政法的基本原则”, Zhongguo Xianzheng Wang, 中国宪政网 (Çevrimiçi) <http://www.calaw.cn/article/default.asp?id=1256>, (Erişim Tarihi: 02.12. 2017), s. 1.

İdare hukukunun temel ilkeleri yazılı şekilde olabileceği gibi yazıya dökülmemiş de olabilir. Yasal normların boşlukları olduğu gibi ortak bir felsefe de hukuk eksikliğini telafi edebilir. Hiçbir idare hukuku uygulaması temel ilkeler ile çatışmamalıdır. İdare hukukunun temel ilkeleri yalnızca idare hukukunun gerekçeli statüsünü yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda idare hukukunun fiili statüsünü de yansıtmaktadır. Bununla birlikte, idare hukukunda, hükümet ve vatandaşlar arasındaki ilişkinin gerçekliği, yürütme ve vatandaşlar arasındaki ilişki dışında olmamalıdır. Ayrıca, idare hukuku, gerçekliğin standartlaştırılması, geliştirilmesi sorumluluğunu da üstlenmek zorundadır.

1.1. İdare Hukuku İlkelerinin Niteliği

İdare hukukunun temel ilkesinin birinci niteliği, diğer belirli kural ve ilkelere yol açan bir tür “temel norm” olmasıdır. İkinci olarak, idare hukukunun temel ilkesi, idare hukukunun temel değerlerini temsil eden oldukça soyut bir tanımlamadır. Üçüncü olarak, idare hukukunun temel ilkesi, idari ilişkilerin genel düzeyini belirleyen ve düzenleyen genel bir norm niteliğindedir. Dördüncü olarak, idare hukukunun temel ilkesi, yalnızca tüm idari yasa uygulama faaliyetlerini yönlendirmek ve düzenlemekle kalmaz aynı zamanda idare hukukunun tüm yasama eylemlerini yönlendirir ve yeniden düzenler. Beşinci olarak, idare hukukunun temel ilkeleri, sadece idare hukukunun mevzuatı ve kolluk kuvvetleri için genel bir rehberlik fonksiyonu sunmakla kalmaz aynı zamanda bazı durumlarda idari işlemlere ve idari uyumsuzluklar için doğrudan uygulanır.

1.2. Çağdaş İdare Hukuku'nun Temel İlkelerinin Mantıksal Yapısı

Etkili ve kısıtlanmış kamu gücü oluşturmak çağdaş idare hukukunun temel sorunudur. Ayrıca, etkili ve kısıtlanmış kamu gücü oluşturmada çağdaş idare hukukunun temel ilkelerini oluşturmak mantıksal açıdan bir başlangıç noktası teşkil etmektedir.

1.2.1. Verimli Kamu Gücü

Geleneksel idare hukuku, idari yasa ile yürütme erkini kontrol eden, insan haklarının koruyucusu ya da yürütme organının mevcudiyetini düzenleyen yönetici araçtır. Bu nedenle, idare hukukunun geleneksel düşünce tarzında, yürütme otoritesi egemen konuma sahip olmayıp, belirli bir amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanılır.⁶ Modern toplumda, hükümet yalnızca bireysel hakların koruyucusu değil, aynı zamanda bireysel hakların savunucusudur. Hükümetin bu görevi yerine getirmesinin temel önceliği, etkin bir idari

⁶ Zhang Jiansheng, “Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi, 现代行政法基本原则之重构”, (Çevrimiçi) <http://s.yingle.com/w/xz/366396.html>, (Erişim Tarihi: 02.12. 2017), s. 60.

güce sahip olmasıdır. İdari etkinlik, özellikle modern toplumda idari gücün yapıtaşdır.

1.2.2. Sınırlı Kamu Gücü

İnsanın zaaflarından dolayı yürütme gücü sınırlı olmalıdır. Bu idare hukukunun her zaman kabul edip uyduğu temel bir inançtır. İnsan haklarının korunması için yasama ve yürütme sırasının belirlenmesi büyük önem taşır. Ayrıca, bu uygulamanın “*Kıta Avrupası Hukuk Sistemi (Civil Law Legal System)*” hukuki uygulamaları üzerinde çok olumlu bir etkisi olmuştur.⁷ Çin İdari Ceza Kanunu m.9’a göre “kişisel hürriyeti sınırlayan çeşitli idari cezalar sadece kanunla koyulabilir. İdari organların bu çeşit cezaları düzenleme yetkisi yoktur.”

Ayrıca bu anlamda “kontrol yasası” neredeyse idare hukuku ile eş anlamlı hale gelmiştir.⁸ “*Anglosakson Hukuk Sistemi'nde (Common Law Legal System)*” idare hukukunun ilk anlamı şudur: “Hükümet gücünü kontrol etme hukuku”⁹ Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'nde kanuni idare, mevzuatın kısıtlaması ve idare mahkemelerinin kontrolü altındadır. İdari makam, idari organların yetkisi dahilinde yasa ile uyumlu olmayı incelemektedir.¹⁰ Bu nedenle, çağdaş idare hukuku altındaki yürütme gücü bir tür sınırlı devlet iktidarı olmalıdır.

Başka bir deyişle, çağdaş idare hukukunun temel ilkeleri şu gereklilikleri yansıtmalıdır: (1) güç kısıtlamaları; (2) hakların korunması; (3) verimliliği; ve (4) uygunluğu'dur.

İdare hukukuna “Dinamik Anayasa” da deniliyor. Bu nedenle, güç kısıtlamaları ve hakların korunması, idare hukukunun gerekli anımsatıcılarıdır. Yukarıdaki dört gereklilikten yola çıkarak, idare hukukunun temel ilkesi olarak “kanuni idare, makul yönetim, uygun usuller, verimli/kullanışlı, dürüst/güvenilir ve sorumlu idare” ilkesinin tanımlanabileceği görülmektedir.

Kanunilik ilkesi ile iktidar ve sorumluluk ilkesi, güç sınırlaması kategorisine dahildir: Uygunluk/makul ilkesi, uygun usul ve dürüstlük ve güven ilkesi, hakların korunması kategorisine aittir. Diğer yandan, kullanışlı ve verimlilik ilkesi ise etkinlik kategorisine aittir.¹¹

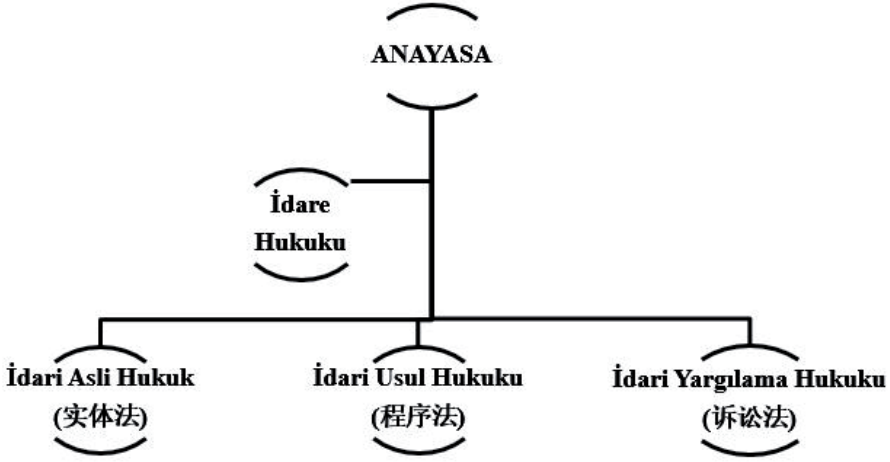
⁷ Peng Xiaoxia, “İdare Hukukunda Yasal Tutuculuk İlkesi Üzerine (论行政法上的法律保留原则)”, Xingzheng Luntan, 行政论坛 2010-2 (第17卷, 总第98期, (Çevrimiçi), <http://202.120.224.199/picture/article/247/9b/13/5c928929483fb2c5639de7864281/03266512-c295-4180-88a3-fb418892029e.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 65.

⁸ Zhang Jiansheng, “Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi”, age., s. 60.

⁹ Willian Wade, “Administrative Law”, [英]威廉•韦德《: 行政法》, 楚剑译, 中国大百科全书出版社1997年版, s. 5.

¹⁰ Hamlet Maoler, “Administrative law”, [德]哈特穆特•毛雷尔《: 行政法学总论》, 高家伟译, 法律出版社 2000年版, s. 103.

¹¹ Wei Yong, age., s. 2.

Şekil 1: Dinamik Bir Anayasa Olarak İdare Hukuku'nun Alt Disiplinleri

İdare hukuku “dinamik bir anayasa” olarak üçe ayrılabilir: İdari Asli Hukuk, İdari Usul Hukuku ve İdari Yargılama Hukuku (bkz Şekil 1). İdari Asli Hukuk ile çözülmesi gereken sorun, yürütmenin gücü, diğer bir deyişle, yürütme organları ne yapabilir sorusunun cevabıdır. İdari Usul Hukuku ile çözülmesi gereken sorun, yürütme organlarının yetkilerini nasıl uygulamaları gerektiği ve yürütme makamlarının bunu nasıl gerçekleştirdiği ile ilişkilidir. İdari Prosedür Yasası, vatandaşları kurtarma prosedürüdür. Dolayısıyla, yürütme organlarının yanlışlarını düzeltme yoludur.¹²

2. İDARE HUKUKU TEMEL İLKELERİNİN ÖNEMİ

İdare hukuku temel ilkelerinin geleneksel normları “Kontrol Hakları” ve “Güvenlik Hakları”dır. Ancak modern toplumun sürekli gelişimi ve insanların ideolojik düzeyinin iyileştirilmesi ile gerçek anlamda yararlı olan standartlara sahip yasal ilkeler gözden geçirilmelidir.¹³ Bu açıdan idare hukuku temel ilkelerinin önemi aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

2.1. Temel İlkeler Anayasa ve İdare Hukuku Arasındaki Bağlantı Noktasıdır

Anayasa ve idare hukuku arasındaki ilişkinin perspektifinden bakıldığında, anayasa idare hukukunun temeli ve önceliğidir. İdare hukuku anayasanın

¹² Zhang Jiansheng, “Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi”, age., s. 60.

¹³ Huang Jinqiao, Ceng Ying, “Çin’de Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerini Oluşturmanın Önemi ve Kriterleri, 现代我国行政法基本原则的重要性与确立标准探讨”, Fazhi Yu Shehui, 法制与社会 2014.5, s. 261.

somut olarak uygulanması niteliğindedir. Aynı zamanda, idare hukukunun uygulanması da anayasanın geliştirilmesi için teşvik edici bir role sahiptir.¹⁴

İdare hukukunun temel ilkeleri hukuki değer ve yasal normların bir düzenlemesi ve yasal etkinin yoğunlaşma noktasıdır. Modern toplumun gelişmesi sürecinde, anayasa, iyi bir insan davranışı standardı olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, anayasa, insanlar için kalkınma yönünün belirlenmesine olanak tanımaktadır. İdare hukuku'nun temel ilkeleri, anayasa ve idare hukukunun birbirine bağlı olmasını sağlayan önemli bir noktadır. İdare hukukunun önemi, temel olarak, kanunun işlevsel yönlerine yansıtılmakta olup, idare hukukunun etkileri hakkında kapsamlı bir anlayışa sahiptir. Anayasanın idare hukukuna dayanan bu tür yönetim modeli, idare hukuku ile birbirine bağımlı bir ilişki oluşturmaktadır.¹⁵

Ayrıca, yürütme yetkisinin ihlali durumunda yürütme organları, organların kuruluş kanunu veya anayasa içerisinde belirtilen icra makamlarının görev tanımları ile ilgili hükümleri meşru sebep kabul ederek hareket edememektedir. Bu çerçevede, kesinlikle yasaya uygun bir temel bulunmalıdır.¹⁶

Çin'de, idari olmayan alanların idaresinin tüm ilkeleri anayasaya tabidir. Kanunlar arasındaki sinerji, sürekli temas ve gelişme yoluyla, anayasa ve idare hukuku daha mükemmel bir hale getirilebilir, insanların davranışlarını daha iyi düzenleyebilir ve sosyal uygarlığın inşasını teşvik edebilir.¹⁷

2.2. Temel İlkeler İdare Hukuku'nun Oluşturulmasına Rehberlik Eder

İdare hukukunun temel ilkerinin ana unsuru, tüm idare hukukunun yönlendirilmesinde ve uygulanmasında etkin rol oynamalıdır.¹⁸ Birleştirilmiş bir sosyal yönetim modeli elde etmek ve insanların birleşik yönetimini gerçekleştirmek için bir kanun oluşturmalıdır. İdare hukukunun temel ilkesi, birleşik düzen yönetimi için standartlar ve normlar oluşturur. Bu formüle ve gözden geçirme ilkesine dayanarak, idare hukukunun daha iyi uygulanmasını sağlayabilir.¹⁹

Çağdaş idare hukukunun ortaya çıkışı ile birlikte, "Kanuni İdare İlkesi" ve "Yasal Rezervasyon İlkesi" ortaya çıkmaya başlamış ve her zaman idari eylemi

¹⁴ Pan Jinmei, "Anayasa ve İdare Hukuku Arasındaki İlişki Açısından Hayatta Kalma Hakkının Korunması Hakkında从宪法与行政法关系的角度谈生存权的保护", Intelligence, 法学视野, s. 15.

¹⁵ Huang Jinqiao, Ceng Ying, age., s. 261.

¹⁶ Huang Xuexian, "İdare Hukukunda Yasal Tutuculuk İlkesi Üzerine Bir Araştırma (行政法中的法律保留原则研究)", Zhongguo Faxue, 中国法学2004-05, s. 48.

¹⁷ Huang Jinqiao, Ceng Ying, age., s. 261.

¹⁸ Peng Xiaoxia, age., s. 68.

¹⁹ Huang Jinqiao, Ceng Ying, age., s. 262.

yönlendirmiştir. Bununla birlikte, modern dönemlerde idare hukuku büyük değişiklikler geçirmiştir.²⁰ Peki, idare hukuku ilkeleri, idare hukuku yasama faaliyetlerini nasıl etkiler?

Her şeyden önce, sadece anayasanın ruhunu değil, aynı zamanda idare hukukunun da değerini yansıtmalıdır. Aynı zamanda idari yasanın insanların zihnindeki etkisini derinleştirecektir. İdare hukukunun temel ilkeleri, idare hukukunun nihai etkisini tam olarak belirler. İdare hukukunun uygulanabilirliğini arttıracak ve yasal kurumların belirli bir hukuk sistemini tanımlamasını sağlayacaktır. İdare hukukunun temel ilkeleri, idare hukuku kurallarının oluşturulmasına da rehberlik etmektedir. Böylece, kurduğu hukuk kurallarının gerçek sosyal yönetim için daha iyi uygulanması sağlanır. Bu standardizasyon ilkesi, idare hukuku ve yönetim çabalarının değerini en üst düzeye çıkaran kanunlar çerçevesinde hareket eder.²¹

2.3. Temel İlkeler İdare Hukuku'nun İşleyişi için Teorik Bir Çerçeve Oluşturur

“Eski yasalar” Sosyalist Devrim’in seliyle yıkılmadan önce, idare hukukunun teorik çerçevesi ve kavramsal sistemi Japon yasalarını temel almıştır. 1980 yılındaki idare hukukunun revize edilmesiyle Çin Halk Cumhuriyeti’nin kütüphanelerinde ve arşivlerinde bulunan hukuk yazıları değerli bir miras haline gelmiştir.²²

Modern toplumun gelişim süreci, toplumda birçok yasadışı olayı yavaş yavaş ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, insanların davranışlarını düzenlemek için sağlam bir hukuk sistemi kurulmalıdır. Bunun önemli bir parçası da idare hukuku alanındadır. İdare hukukunun temel ilkeleri, idare hukukunun uygulanması için teorik bir çerçeve sağlamaktadır. Böylece, halkın yönetiminde daha iyi rol oynayabilmesi mümkündür.²³

İdare hukuku ilkeleri, idari işlemlerin ne şekilde ve nasıl yapılacağı konularında rehberlik etmektedir. İdare hukuku düzenlenmesinin amacı, makul bir idare hukuku sistemi oluşturmak için “İdari İlişkiler” ve “İdari İlişkilerin Denetimi” olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Buna ek olarak, bu ayırım ve tespit, aynı zamanda genel idare hukuku ilkelerinin, Çin İdare Hukuku’nun artık vazgeçilmez bir parçası olduğunu vurgulamaktadır.²⁴

²⁰ Huang Xuexian, age., s. 49.

²¹ Huang Jinqiao, Ceng Ying, age., s. 262.

²² Ying Songnian, “Çin idare Hukuku 60 yıl 中国行政法学60年”, Xingzheng Faxue Yanjiu, 行政法学研究2009-04, s. 62.

²³ Huang Jinqiao, Ceng Ying, age., s. 262.

²⁴ Bao Wanchao, “İdare Hukuku Dengesi Teorisinin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi 行政法平衡理论比较研究”, Fazhi Yu Shehui 法制与社会 2014-26 (Çevrimiçi) <http://vod6.pkudl.cn/>

Toplumun ilerlemesine paralel olarak idare hukukunun gelişmesiyle yönetim biçimi de değişebilmekte ve olumsuz bir görünümünden olumluya doğru bir dönüşüme uğrayabilmektedir. Bu alanda, hakların uygulama kapsamı belirlenmiş ve genişletilmiştir. Şimdilik, bu ilkelere nasıl başvurulacağı ve nasıl verimli şekilde çalışacağı hususları üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu sebeple, idare hukukunun genel ilkeleri, uygulamada herkes için adeta bir rehber niteliğindedir.²⁵

2.4. Temel İlkeler Yargı Denetiminin Son Savunma Hattıdır

Çin “İdari Usul Kanunu” hükümlerine göre “*Halk Mahkemeleri, idari davaları ele alır ve belirli idari düzenlemelerin hukuka uygun olup olmadığını inceler.*” Bu hüküm, idari davaların hukuka uygunluk incelemesi ilkesinin Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku davasından farklı olduğunu; idari davalarda, “Yargı Gücü (Adli İktidar)” ile “Yürütme Gücü” arasındaki temel sınırı ve seviyesini belirler.²⁶

Yargı denetimi sırasında idare hukukunun temel ilkelerine dayanarak bireylerin haklarının gözden geçirilmesini, adaletin ve “istisnai durum kuralları”nın azaltılmasını sağlar. İdare hukukunun temel ilkesi, adalete uygun işlem ve eylemlerin tesisi yönünde idarenin hareket etmesini sağlamaktır. Bunun yanında bu ilkeler, hukuk sistemini ve hukukun etkisini geliştirme bakımından önemli rol oynamaktadır.²⁷

3. ÇİN ÇAĞDAŞ İDARE HUKUKU’NUN TEMEL İLKELERİ NELERDİR?

Hukuk devletinin bir gereği olarak “İdarenin Kanuniliği İlkesi”, idarenin her zaman hukuka bağlı kalma zorunluluğu ve insan hakları ihlallerinin, hataların ve hukuka aykırılıkların giderilmesi idare hukukunun temel sorunlarıdır. İdare hukukunun temel ilkeleri, yurtiçinde ve yurtdışındaki idare hukuk çevreleri tarafından farklı açılardan özetlenmiştir.

3.1. İdare Hukuku’nun Temel İlkeleri

İdare hukukunun temel ilkesi idare hukukunun esasını yansıtan ve idare hukukunun yöntemini ve uygulanmasını yönlendiren temel ilkedir. Çin İdare Hukuku’nun temel ilkeleri, idari içtihat teorisine ilaveten devletin yasama belgelerinden ve politika belgelerinden türetilmiştir. Merkezi hükümetin

xzgj/xzfx/contents/thesis/the_007_01.pdf, (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 3.

²⁵ Huang Jinqiao, Ceng Ying, age, s. 262.

²⁶ Zhu Qing, “İdare Hukuku Kapsamında Memur Haklarından Kaçınma Araştırması 行政法视角下的公务员权利救济研究”, (Çevrimiçi) <https://www.sinoss.net/uploadfile/2017/0419/20170419070701862.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 7.

²⁷ Huang Jinqiao, Ceng Ying, age., s. 262.

yayınladığı “*Hukuki İdare için Uygulama Özeti*”ne göre, Çin İdare Hukuku’nun temel ilkeleri başta kanunilik, yasal yönetim, makul yönetim ilkesi, güven ve koruma ilkesi ve yüksek verimlilik ilkesi olarak sayılmaktadır.²⁸ Bununla birlikte daha detaylı ayrımlar da vardır.

Örneğin, “Çin Çağdaş İdare Hukuku İlkeleri”ni “esas ilkeler” ve “usul ilkeleri” olarak ikiye ayıran çalışmalar da vardır. Bu ayrıma göre genel olarak sözkonusu ilkeler adlarıyla Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Çin Çağdaş İdare Hukuku İlkeleri

Çin İdare Hukuku’nun Esas İlkeleri	Çin İdare Hukuku’nun Usul İlkeleri
1. “ <i>Kanuna Uygun İdare</i> ” İlkeleri	1. <i>Hukuka Uygun İşlem İlkesi</i>
2. <i>İnsan Haklarına Saygı Gösterme ve Koruma İlkeleri</i>	2. <i>İdari Açıklık İlkesi</i>
3. <i>İhlalin Geçersizliği İlkesi</i>	3. <i>İdari Adalet İlkesi</i>
4. <i>Hukuka Güven İlkesi</i>	4. <i>İdari Eşitlik İlkesi</i>
5. <i>Orantılılık İlkesi</i>	

Çin’de idare hukukunun gelişimine göre, idare hukukunun şu iki temel ilkesine özel önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir: (1) İdarenin Kanuniliği İlkesi; ve (2) Hukuka Uygunluk İlkesi. Burada öncelikle “İdarenin Kanuniliği İlkesi” ile başlanacak ve idarenin hukuk standartları içinde kalmasını sağlayacak onlarca ayrı ilke ve usul kuralına ise bu çalışma kapsamında kısaca değinilecektir.

3.1.1. Kanunilik İlkesi (合法行政原则)

Kanunilik ilkesi, hukuk devletinin olmazsa olmazlarından. Hukuk devleti kavramının ortaya çıkışı, Aristo dönemine kadar geri götürülebilir. Aristoteles, takdir yetkisini keyfilik olacağı gerekçesiyle dışlayıp takipçilerini, takdir yetkisine dayanan ancak her zaman hukukun üstünlüğü içinde seçimin olabileceğini ifade etmiştir.²⁹

İdare hukukunda “hukukun üstünlüğü” ifadesi oldukça önemli bir rol oynamaktadır. İdari makamların rastgele/keyfi işlem ve eylemlerine karşı halkı korumayı idare hukuku ve idari yargı sağlamaktadır. “Hukukun üstünlüğü” ifadesi, hukuk ilkelerine dayanan bir hükümet anlamına gelen “*la principle de*

²⁸ Wang Ying, “Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi 重构现代行政法基本原则的探讨”, Hubei Hanshou Daxue Xuebao, 湖北函授大学学报 (2017) 第30卷第7期总第197期, s. 68.

²⁹ Ranjan, Vivek, “Rule of Law and Modern Administrative Law”, (November 12, 2010), s. 1.

legalite" (Fransız Hukuk Devleti) sözcüğünden türetilmiştir. En basit şekliyle, "hukuk devleti" terimi, ana konularda kuralların belirlendiği bir ülkede işlemektedir. Temel olarak, insanlığın dış faaliyetlerini düzenleyen ve adaletin uygulanmasında devlet tarafından tanınan ve uygulanan bir kural veya ilke anlamını taşımaktadır.³⁰

İdarenin eylem ve işlemleri hem kanuna uygun olmalı hem de kanunla verilen yetki çerçevesinden çıkmamalıdır. Diğer bir ifadeyle, idarenin işlem ve eylemleri kanuna dayanmalı ve aynı zamanda kanuna aykırı da olmamalıdır. Bundan kasıt, idarenin güç kullanırken bu gücü bir hukuki kaynağa dayanmadan keyfi olarak kendiliğinden kullanamamasıdır. Esasen, idareye yetki veren bir kanunun olması gerektiği anlamına gelmektedir.

İdare hukukunda yetkisizlik asıldır. Yani idare kendiliğinden bir yetkiye sahip değildir. İdare kendi kendine vazife ve yetki (selahiyet) çıkartamaz; ancak bir alanda yetkilendirilen idare o alanda yetki kullanabilir. Dolayısıyla tüzel kişilik meselesinde olduğu gibi bir idare ancak faaliyet alanıyla sınırlı faaliyet gösterebilir. Yetkisizlik asıl olduğu için mutlaka ona yetki veren bir düzenlemeye, bir kanuna ihtiyaç vardır. Bu anlamda, yetki de çoğu zaman kanunu gerektirir. Kanuna dayanmayan bir yetki olamaz.

İdarenin kanuna uygunluğunda ise idarenin yaptığı faaliyet kanuna aykırı olmamalıdır. Dolayısıyla, idarenin yetkisi vardır ama bu yetkisini kanuna aykırı kullanamayacaktır. Kanun, idarenin yetkisinin hem temelidir hem de ihlal edemeyeceği şartları belirleyen son halkadır. Dolayısıyla, idare hukukunda kanunilik ilkesi çokça üzerinde durulan bir ilke olarak önem taşımaktadır.

Çin İdare Hukuku'nda kanunilik ilkesi, idari kurumların mevcut durumun hukuka uygunluğunun sağlanmasını ve idarenin kanunların belirlediği çerçevenin sınırları içinde kalmasını gerektirmektedir.

3.1.1.1. Yürütme Faaliyetleri Yürürlükteki Kanunlara Uymak Zorundadır

İlk olarak, idari organlar tarafından yürütülen idari işlemler, ister soyut nitelikteki düzenleyici idari işlemler isterse birey-özel idari işlemler olsun (抽象行政行为和具体行政行为) kanunla çelişki içinde olmamalıdır. İkinci olarak, yürütme makamları mevcut etkin kanun ve yönetmelikleri aktif olarak uygulamalıdır.

³⁰ Aberham Yohannes, Desta G/Michael, "Administrative Law", Prepared under the Sponsorship of the Justice and Legal System Research Institute (2009), (Çevrimiçi) <https://chilot.me/wp-content/uploads/2011/06/administrative-law.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 53.

3.1.1.2. Yürütme Organları Faaliyetlerini Kanunların Belirlediği Çerçeve Gerçekleştirmelidir

Yürütme organları ile muhatap kişi (行政相对人, administrative counterpart) arasındaki ilişkide; birincisi, idari organlar tarafından alınan idari önlemlere, kanunlarda açıkça izin verilmiş olmalıdır. Bu izne, görev ve yetkinin hukuk ile belirlenmesi denilebilir. İdare hukukunda yürütme ve muhatabı olan kişiler hakkında uygulanabilir kurallar da farklıdır. İhlal standartlarının değerlendirilmesi de farklıdır. İdare, kanuna dayanmayan bir idari önlem alamaz. Kişiler ise açık bir şekilde kanunlarca yasaklanmayan faaliyetlerde serbesttir. İkincisi, bir yasama hükmünün izni olmaksızın, bir idari organ, herhangi bir olumsuz idari işlem yapamaz (idari ceza uygulamak veya tipik bir örnek olarak zorlayıcı önlemler/zecri tedbirler).³¹

3.1.2. Uygunluk/Makuliyet İlkesi (合理行政原则)

Karar verme konsepti idare hukukunun ana konularından biridir. Takdir hakkı teriminin, tüm vatandaşları dahil ederek hedeflerine ulaşması nedeniyle, idarenin kanunlarla kendisine verilen görevlerini, idari fonksiyonun amacına, keyfi olmayan araçlarla ulaşmayı seçmesi anlamına gelir. İdare takdir yetkisini kullanarak, bir dizi çözümler arasından en uygun olanını seçebilir, ancak makuliyet ilkesi ile sınırlandırılmıştır. Bu ilke, idari karar verme sırasında ve kararların dava sırasında yargı tarafından değerlendirilirken kamu yararı ve özel yararların değerlendirilmesi arasında korunması gereken mantık ilişkisini ifade etmektedir. Bununla birlikte, bu değerlendirmede bir taraftan kamu yararının en üst düzeye çıkarılması gerekmektedir. Ancak öte yandan, birbiriyi çelişen özel çıkarların da tamamen tehlikeye atılmaması amaçlanmaktadır.³²

“Makuliyet İlkesi”, idari kararların akla uygun/rasyonel olması ve özellikle takdiri idari faaliyetler için geçerli olan idare hukuku ve yönetim alanında önem taşımaktadır. Burada rasyonellik, asgari bir sebeple, idari karara atıfta bulunarak, sıradan normal bir insanın bu kararı makul bulacağını ifade etmektedir. İdarenin kararlarının bu ilkeye göre bilimsel adalet ve toplumsal etiğe uygun olması gerekmektedir.³³

Makuliyet ilkesi, idare hukukunun altı ana ilkesinden biridir. İdari organların sadece yasaların gereklerini yerine getirmesini değil, aynı zamanda kaynak tahsisine en uygun sonuca ulaşmasını da gerektirmektedir.³⁴

³¹ “İdare Hukukunun Altı Temel İlkesi - İdare Hukuku Beyannamelerinin Teorik Kaynakları, 行政法的六大基本原则——行政法论述题的理论来源”, (2017-6-19) (Çevrimiçi) http://www.law-lib.com/sk/sikao_view.asp?id=25650, (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 1.

³² Shishir Lamichhane, “Administrative Law-Fundamental Principles of Administrative Law”, Nepal Law Campus, 20/04/2015, s. 3.

³³ Wei Yong, age., s. 2.

³⁴ Sun Qinglin, “İdare Hukukunun uygunluk/makul ilkesi, 探究行政法之合理行政原则”, Faz-

Çin Merkezi Komitesi'nin "İdarenin Kanunla Yürütülmesinin Uygulanmasına İlişkin Özet" kararında da, "Uygun/Makul Yönetim" ile ilgili aşağıdaki ölçütler belirlenmiştir:

Takdir hakkının kullanılması yasal olmalıdır. İlgisiz faktörlerin etkileşimi ortadan kaldırılmalı; alınan tedbirler ve önlemler gerekli ve uygun olmalıdır. Yürütme yetkilileri, idarelerinde idari amaçları uygulamak için çeşitli yollar benimseyebilirlerse de, tarafların haklarına ve çıkarlarına en faydalı olan yöntemi seçmelidir.»³⁵

Aslında burada tanımlanan ilke açıkça "ölçülülük ilkesi"dir ve İngiliz Hukuku'nda da makullük testi adıyla uygulanagelmektedir.³⁶ Bu temel fikir de demokratik fikirler çerçevesinde diğer ülkelerde de yansımakta, ancak Almanya'nın başını çektiği Kıta Avrupası Ülkeleri, bu içeriği zenginleştirerek ve tam bir teorik yapıyla derinleştirerek geliştirilmiştir. Fransız Devrimi'nin etkisinde 18. yüzyılın sonlarında, Almanya'da gerektiğinde adli beyanın bir dizi halinde, ilkelerin kişisel özgürlüklerinin sınırlayıcı etkisi vurgulanmıştır. Bu konuya aşağıda "orantılılık" konusunda değinilecektir. Buna göre, "uygun yönetim ilkesi", "idarenin adil ve eşit olması ilkesi"ni, "ilgili faktörleri dengeleme ilkesi"ni ve "orantılılık ilkesi"ni kapsamaktadır.³⁷

3.1.2.1. İdarenin Adil ve Eşit Olması İlkesi

"Eşitlik, kanun önünde eşitlik ya da tüm sınıfların olağan kanun mahkemeleri tarafından yönetilen halkın olağan yasalara eşit şekilde boyun eğdirilmesi anlamına gelir. Yukarıdaki ifadenin bir anlamı, hükümet eylemlerinin yasallığı konusundaki uyuşmazlıkların, yürütmeden bağımsız yargıçlar tarafından kararlaştırılmasıdır." Bir idari organ, idari işlem ve eylemleri yürütürken, adalet ve eşitlik ilkesine uygun davranmalıdır (Ibid).

3.1.2.2. İlgili Faktörleri Dengeleme İlkesi

Dengeleme ilkesi ile takdir hakkının kullanılmasında mevcut faktörleri göz önünde bulundurarak kanuniliğin korunmasına çalışılır. Bunun anlamı, ilgisi olmayan faktörlerin etkileşimine izin vermemek ve dışlamak gerektiğidir.

hi Yu Shehui, 法制与社会, 2016/36, s. 3.

³⁵ Yang Dengfeng, "Makullük ilkesinden orantılılık ilkesine, 从合理原则走向统一的比例原则", Zhongguo Xianzheng Wang, 中国宪政网 (Çevrimiçi) <http://www.calaw.cn/article/default.asp?id=12115>, (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 2.

³⁶ Chris Hilson, "Europeanization of English Administrative Law: Judicial Review and Convergence", 9 Eur. Pub. L. 125 (2003).

³⁷ Zhou Yunfan, "İdare Hukukunun Makul İlkeleri İçindeki Orantılılık, 行政法中的合理原则與比例原则", (Çevrimiçi) <http://www.hi138.com/falv/xingzhengfa/200609/138094.asp>, (Erişim Tarihi: 15.11. 2017), s. 3.

Örneğin, vergi kanunlarını uygulayan ilgili memurlar, tarafların idari yaptırıma karşı sundukları savunmalarından dolayı daha ağır cezalar veremezler (Ibid).

3.1.2.3. Orantılılık İlkesi

Orantılılık ilkesinin temel anlamı, idari organın kanunların öngördüğü idari amaçların gerçekleştirilmesinde ve idari düzenlemedeki eşdeğerlerinin (muadillerinin) meşru hak ve menfaatlerini göz önünde bulundurmasıdır.³⁸ Orantılılık ilkesinde temel içerik, kamu yararını sağlamaya çalışırken idarenin makul ve düzgün davranması olmalıdır. Başvurulan sınırlama araçları ile ulaşılmak istenen amaçlar arasındaki denge halkın ve ailelerin çıkarlarına karşı olmamalı ve en fazla kişiyi gözetecek şekilde olmalıdır.³⁹

Devletler kendilerini kamusal hayatın yeni alanlarına daha çok dahil ettikçe ve yurttaşların devletin yönetim şekline daha fazla uyumlu olmasıyla idari ve cezai düzenlemelere duyulan ihtiyaçlarda, toplumsal refahın artırılmasında ve bireysel özerkliğin daha çok görünür hale gelmesinde bazı gerilimler kaçınılmaz olarak açığa çıkmaktadır. Orantılılık ilkesi yasal düzende ortaya çıkan bazı haklar ile çıkarlar arasındaki çatışmaların çözülmesinde kullanılan bir araçtır. Orantılılık ilkesi, bireysel hakların kamu yararı ile çeliştiği durumlarda kullanılmaktadır.⁴⁰

3.1.3. Uygun Usul İlkesi (程序正当原则, Due Process)

İdare hukukunun varlığı, kamu gücünün sınırlandırılmasının sağlanmasını ve özel hakların idare karşısında korunmasını esas almaktadır. İdare hukukunun etkin bir şekilde kullanılması için, işlemlerinin meşruiyeti vazgeçilmezdir ve “uygun prosedür” de idare hukukunun adaletini garanti eden önemli bir güçtür. Ekonominin gelişmesiyle birlikte, İngiliz Hukuku’nda yargının temelini oluşturan “*Due Process*” konusunda da gelişmeler olmuştur. İhtiyaçları savunan ilke, buna göre orijinalliği korunarak geliştirilmelidir. Bununla birlikte, insanların hakları ve çıkarları güvence altına alınmalıdır.⁴¹

³⁸ Sun Qinglin, age., s. 2.

³⁹ Zhou Yunfan, age., s. 3.

⁴⁰ Aliu Armando vd., “Avrupa Birliği Hukuku Kapsamında Göç Yönetişimi, Yetkilendirme, Yetki İkamesi ve Ölçülülük İlkesi”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, 2017, s. 101.

⁴¹ Zhang Wencao, “İdare Hukuku Açısından Uygun Prosedür İlkesinin İncelemesi”, *行政法视域下的正当程序原则探讨*, Fazhi Yu Shehui, *法制与社会*, 2016.28, s. 2.

3.1.3.1. İdari Açıklık İlkesi

İdarenin kanuni ve kurumsal şeffaflığı, idare hukukunun kanuna uygun şekilde uygulanması için şarttır ve hesap verebilir bir hukuki ve siyasi sistemin kurulması için bir ön şart olarak görülebilir. Bununla birlikte, şeffaflığın birden fazla anlamı ve olgusu vardır. İlk olarak dar bir yorumla, asgari bir açıklık süreci, belgelere erişim ve resmi önlemlerin yayınlanmasına atıfta bulunmak olarak görülebilir. Daha geniş anlamda ise, şeffaflık bir hukuk sisteminin bütünü için yapısal bir ilkedir.⁴²

Devlet sırlarını ilgilendiren ve devlet sırlarını içeren kişisel sırlar ve ticari sırlar haricinde idari organlar, vatandaşların idari faaliyetleri bilme haklarını gerçekleştirmek için idari uygulamaları açık bir şekilde uygulamalıdır. İdari şeffaflık, kanunlara uygun olarak idarede hayati bir rol oynamaktadır. İdari şeffaflık, sadece Dünya Ticaret Örgütü'nden kaynaklı bir şart değil, aynı zamanda “Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu (Severe Acute Respiratory Syndrome – SARS)” döneminde idari şeffaflık şart olmuştur.⁴³

3.1.3.2. Halkın Kararlara Katılımı İlkesi

Yürütme organları önemli hüküm veya kararlar verdiğinde, vatandaşların, tüzel kişilerin ve diğer kurumların görüşlerini dinlemelidir. Özellikle, haklarında olumsuz kararlar verilenlerin açıklamalarını ve savunmalarını dinlemelidir. Buna idare hukukunda “dinlenme hakkı (听证)” da denilmektedir.

3.1.3.3. Kaçınma İlkesi

Kamu görevlileri görevlerini yerine getirmeli, idari muhatap ile herhangi bir çıkar ilişkisinden kaçınmalıdır. Herhangi bir ilişkiden dolayı idari faaliyetin adil şekilde yürütülmesine engel olunmamalı ve böyle bir durumda idari faaliyetler başka bir memur tarafından yürütülmelidir.

3.1.4. Kullanışlılık ve Verimlilik İlkesi (高效便民)

3.1.4.1. İdari Verimlilik İlkesi

İdari verimlilik ilkesinin iki temel içeriğinden birincisi, kamu görevlilerinin yasal yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak, ihmali veya idari faaliyet sırasında işlerin yarım kalmasını (kısmen yapılmasını) yasaklamak, kanunlarda düzenlenen zaman sınırlarına uyulmasını takip etmek verimliliği sağlayan

⁴² Wang Xiaoye, Yao Sha, “Mahkemenin Uluslararası Ticari Tahkim Yargısı Üzerine, 论法院对国际商事仲裁的司法审查范围”, (Çevrimiçi) <https://www.sinoss.net/uploadfile/2016/0419/20160419102915677.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.01.2018), s. 15.

⁴³ Zou Keyuan, “Administrative Reform and Rule of Law in China”, the Copenhagen Journal of Asian Studies, 24/2006, s. 14.

araçlardandır. Kanuni zaman sınırlaması mantıksız gecikmeleri yasaklamakta ve engel olmaktadır. Çünkü hizmetin yapılmasının gecikmesi idari haksızlığın ve idari ihlalin bilinen bir yansımasıdır.

3.1.4.2. Tarafların İşlerini Kolaylaştırma İlkesi

Tarafların idari faaliyetlerdeki usule ilişkin yükünün arttırılması, yasalar tarafından yasaklanan bir idari eylemdir. Uluslararası ticarete yönetim, taraflar üzerindeki usule ilişkin yükü uygun olmayan bir şekilde geciktirmekte ve arttırmakta ve aynı zamanda hükümet tarafından kurulan ticareti engeller biçimde değerlendirilmektedir.

3.1.5. Dürüstlük ve Güvenilirlik İlkesi (诚实守信)

3.1.5.1. İdari Bilgilerin Gerçekliği İlkesi

İdari bilgilerin gerçekliğinin sağlanması gerekmektedir. İdari organlar tarafından açıklanan bilgiler doğru ve güvenilir olmalıdır. İdari bilgilerin yanlış olduğu durumlarda, yanlış bilgilerden dolayı gerçek kişi veya tüzel kişilerin uğradığı zararlar idari organlarca tazminat ödenerek karşılanmalıdır. Bu ilke idare hukukunun halk arasındaki güvenilirliğini sağlayan temel ilkeler arasında yer almaktadır.

3.1.5.2. Hukuki Güvenlik ve Güvenin Korunması İlkesi

İdari organlar kanuna uygun sebep ve gerekçeler olmadan ve kanuna dayalı idari işlemler olmaksızın, yürürlükteki idari işlemleri ve izinleri içeren kararlarını geri alamaz veya değiştiremez. Örneğin, bir idari izin veya ruhsatın verilmesinden sonra dayanak olan yasalar, kurallar ve düzenlemelerin değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması veya idari lisansın verilirken dayanılan kurallarda objektif değişiklikler yapıldığında, idari organlar kanuna uygun şekilde kamu yararı gözetilmek kaydıyla idari izin veya ruhsatı değiştirebilir veya geri alabilir. Fakat, bu halde de bu geri alma veya değiştirme işlemlerinden dolayı vatandaşlar, tüzel kişiler veya diğer kuruluşlar maddi zarar görürlerse, idare, kanunlara göre tazminat ödemelidir.⁴⁴

Esas ilke, idari ruhsat ve izinlerin geri alınamamasından kaynaklanır. Fakat, kamu yararına uygun olan ihtiyaçlara göre özel şartlar oluşmuşsa, bunlar geri çekilebilir. Bununla birlikte, lisans alan kişiye verilen zarar, yine de tazmin edilmelidir.

44 Çin İdari lisans yasası: 《行政许可法》规定，公民、法人或者其他组织依法取得的行政许可受法律保护，行政机关不得擅自改变已经生效的行政许可。行政许可所依据的法律、法规、规章修改或者废止，或者准予行政许可所依据的客观情况发生重大变化的，为了公共利益的需要，行政机关可以依法变更或者撤回已经生效的行政许可。由此给公民、法人或者其他组织造成财产损失的，行政机关应当依法给予补偿。

Esasen, hukuki güvenlik ve güvenin korunması ilkesi, vatandaşların, tüzel kişilerin ve diğer örgütlerin, idari organa olan güvenine dayanarak edinmiş oldukları veya edinebilecekleri menfaatleri korumayı amaçlanmaktadır. Bu nedenle, idari organ, vatandaşın bağlı olduğu idari ve yasal düzeni sık sık ve kolaylıkla değiştirmemelidir. Veya idari organın düzenlemelerdeki değişiklikler sonrasında mağdur olanlara makul tazminat ödemesi gerekmektedir. İdare hukuku ve kamu düzeninin korunması ile idari istikrarı sağlamak için, kamusal yararı ile üyelerin meşru yararları aynı anda gözetilmelidir. Günümüz idare hukukunda hukuki güvenlik ve güvenin korunması ilkesinin, bireyin menfaatleriyle ve kamu menfaatlerini dengelemek ve seçmek şeklinde anlaşılmalıdır.

3.1.6. İktidar ve Sorumluluk İlkesi (权责统一)

Sorumlu Yönetim İlkesi: İdari organ yasadışı veya yanlış bir şekilde görev ve yetkilerini kullanırsa, kanunlar uyarınca hukuki ve mali sorumluluğu da üstlenmektedir.

3.2. Etkin Yönetim Gücüne Odaklanan Çağdaş İdare Hukuku'nun Üç Temel İlkesi

3.2.1. İdari Etkinlik Varsayım İlkesi (Hukuka Uygunluk Karinesi)

İdari etkinlik varsayımı, idari organlar tarafından yapılan idari düzenlemelerin, işlem ve eylemlerin hatalı veya haksız olsa dahi iptallerine kadar geçerli oldukları anlamına gelmektedir. Tüm organlar ve gerçek ile tüzel kişiler bu ilkeye saygı göstermelidir. İlgili organlar ve bireyler, yükümlülüklerini idari işlemlerle yerine getirmelidir. Bu temel ilkenin oluşturulması sosyal kalkınma için gerekli olan olağan düzene dayanmaktadır.⁴⁵

İdari etkinlik varsayımının hukuki önemi, idari kurumların idari eylemler yoluyla düzeni sağlamalarıyla ilgilidir. Yürütme makamlarının kamu düzenine karşı davranışları durdurmak için ellerinde etkili ve kalıcı araçları olmadığında muhtemelen kamu düzeni çökecektir.

3.2.2. İdarenin Takdir Yetkisi

Bir anlamda, idari kalkınma süreci takdir yetkisini genişletme sürecidir. Çünkü değişen şartlara göre, yürütme organlarının uzmanlığını ve deneyimini kabul edip yetki vermek bazen kanunun gerçekleştirilmesi için gereklidir.⁴⁶

İdarenin takdir yetkisi, diğer ifadeyle idarenin inisiyatif üstlenme ilkesi,

⁴⁵ Zhang Jiansheng, "Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi", age., s. 64.

⁴⁶ Huang Xuexian, age., s. 49.

idari organların, idarenin genel prensipleri veya kanun maddeleri tarafından verilen yetki kapsamı içinde ve olay bazında bireysel vakalara uygulamak için tercihler arasında en uygun olanını seçme hakkını ifade etmektedir. Bu temel ilkenin oluşturulması, yazılı kanunların doğal olarak sınırlı kalmasına ve hayatta karşılaşılabilecek her olayı düzenleyememesine dayanmaktadır.⁴⁷

Yönetim organlarının davranışı, takdir yetkisi dahilinde makul ve adil olmalıdır. Takdir yetkisi hiç bir şekilde, yürütme organları veya kamu görevlileri tarafından keyfi olarak yorumlanmamalıdır. Ancak, yasalar tarafından öngörülen değer standartlarına uygun olarak uyumlu ve gönüllü bir takdir yetkisinin verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.⁴⁸

Takdir yetkisi ilkesinin hukuki anlamı, idari gücün verimli bir şekilde kullanılabilmesi için idari usuller yoluyla idarenin takdir yetkisini düzenlemesidir. Bu ilke, maddi idare hukukundaki yetki içeriğinde yer almaktadır. Ancak, daha da önemlisi, idari usul hukukunda, idarenin takdir yetkisinin uygulanmasına yansıtılmaktadır.⁴⁹

3.2.3. Yargı Denetiminin Sınırlılığı İlkesi

Modern toplumun karmaşıklığı, tüm ülkelerin kanun koyucularının, yürürlüğe koydukları yasaların toplumun ihtiyaçlarını tam olarak karşılayacağına yönelik güveninin sarsılmasına sebep olmaktadır. Sonuç olarak, kanun koyucular katı kuralcılık anlayışını değiştirmekte ve yasa normlarının daha dinamik olması için yasaları takdir hakkı vererek esnetip yönlendirmektedirler.⁵⁰

Dünyadaki yargı denetim sistemlerinin çoğunluğu anayasal metinlere dayanmaktadır. Çin, İsrail, İzlanda, İskandinav ülkeleri ile Hong Kong, Makao bölgelerinde açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen yargı denetimi, adli uygulamalar yoluyla idarenin işlem ve eylemleri üzerinde "idari yargı denetim sistemi" kurulmuştur.⁵¹

⁴⁷ Zhang Jiansheng, "Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi", age., s. 65.

⁴⁸ Huang Xuexian, age., s. 49.

⁴⁹ Zhang Jiansheng, "Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi", age., s. 65.

⁵⁰ Zhang Jiansheng, "Yargıda İncelemenin Sınırlı İlkeleri Üzerine 论司法审查有限原则", Xingzheng Faxue Yanjiu, 行政法学研究 1998-02, s. 1.

⁵¹ Zhang Qianfan, "Yargı Gözden Geçirme ve Demokrasi - Ortak Yaşamda Çatışmalar? 司法审查与民主——矛盾中的共生体?", (Çevrimiçi) <http://www.iolaw.org.cn/pdf/%E5%8F%B8%E6%B3%95%E5%AE%A1%E6%9F%A5%E4%B8%8E%E6%B0%91%E4%B8%BB%E2%80%94%E2%80%94%E7%9F%9B%E7%9B%BE%E4%B8%AD%E7%9A%84%E5%85%B1%E7%94%9F%E4%BD%93.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 1.

Yargı erki, idari yetkilerin kullanılmasının denetimi, idari yetkilerin ve müdahalelerin kapsamının kanuni sınırlar içinde tutulması ve yürütme erkinin kamu düzeninin sağlanması ve bunun kontrolü için kullanılması anlamına gelmektedir.⁵² Bu temel ilkenin oluşturulması, herhangi bir ülkede idari işlemler sisteminin kurulması için ön şartın, yürütme gücünün kamu düzenini sağlama ve denetlenebilmesine bağlıdır.

Yargı denetiminin kapsamını incelemek ve tartışmak, birden çok değerler dengelenmesi ve gerçekleştirilmesi için çok önemlidir. Yargı denetiminin kapsamı geniş olduğu için idarenin işlem ve eylemlerinin yerindeliğinin gerçekleştirilmesini olumsuz yönden etkilemektedir. Ancak diğer taraftan, yargı denetimi çok dar olduğunda ise, adil yargılanma teminatına uygunluk sağlanamayacaktır.⁵³ Aşırı derecede bir denetim halinde ise, idare, karar almakta ve kararlarını yürütmekte zorlanacaktır.

Yargı denetiminin sınırlılığı ilkesinin yargısal önemi, adli etkinlik ile ilgili temel normları yargı erki ve yürütme erki arasında denge kurulması ve yargı denetimi yapılması şeklinde belirlendiği gerçeğidir. Dolayısıyla, heterojen bir devlet gücüyle, yürütme erkinin sınırlaması kısıtlanmış olur. Sonuç olarak, yargı erki ve yürütme erkinin içinde yer alan idari fonksiyonun denetlenmesiyle "kazan-kazan" sonucu elde edebilmektedir.⁵⁴

3.3. Sınırlı İdari Yetki Bakımından Çağdaş İdare Hukuku'nun Üç Temel İlkesi

3.3.1. İdari Yetkilerin Kanun İle Belirlenmesi

İdare hukukunun temel ilkesi, bu alanın en baskın analitik araçlarını sağlayan idare hukuku felsefesidir. Akademik çevreler şimdiye kadar alanın içeriği ve yapısı hakkında farklı görüşler ileri sürseler de, kanuni sınırlar idare hukukunun vazgeçilmez temel ilkelerinden ilki olmuştur. Ancak, Çin hukuk ortamında, idare hukukunun temel ilkelerini geliştirmek için kanuni dayanak ilkesinin temelini oluşturan idari otoritenin hukuk ile belirlenmesi ilkesi ileri sürülmelidir.⁵⁵

⁵² Zhang Jiansheng, "Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi", age., s. 65.

⁵³ Wang Xiaoye, Yao Sha, age., s. 1.

⁵⁴ Zhang Jiansheng, "Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi", age., s. 65.

⁵⁵ Yang Dengfeng, "İdari Yasal İlke ve Yasal Kapsamı行政法定原则及其法定范围", Zhongguo Xianzheng Wang, 中国宪政网 (Çevrimiçi) <http://law.cnki.net/yfzg/wenxian%5C-renwu%5C02%5C%E8%A1%8C%E6%94%BF%E6%B3%95%E5%AE%9A%E5%8E%9F%E5%88%99%E5%8F%8A%E5%85%B6%E6%B3%95%E5%AE%9A%E8%8C%83%E5%9B%B4.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.01. 2018), s. 91.

İdari otoritenin kanuniliği ilkesi, idari organ tarafından uygulanan icra gücünün kanun tarafından verilmesi ve bir bölge dışından herhangi bir idari yetkinin meşruiyet taşımaması anlamına gelmektedir.⁵⁶ Halkın kişisel ve mülkiyet haklarına hakim olabilecek olan anayasal yürütüme erki altındaki idari fonksiyon, halkı temsil eden kurumlar aracılığıyla kanunlarla verilmelidir.

Kanuni idare ilkesinin altında, yürütme gücünün sınırlı olduğu ve yetkilerinin sayma yoluyla belirlendiği ve idarenin organlarına, idari fonksiyonu kullanmak için yetki sınırlarının çerçevesinin belirlenerek açıklığa kavuşturulması yatmaktadır. Yürütme organının düzenleme gücüne sahip olsa da, bu düzenlemeler normlar hiyerarşisinde üst kademedeki kanunlar tarafından verilen yürütme gücünün sınırlarını daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Yürütmenin bu düzenlemeleri şekli olarak tam bir “yasa” gibi görünseler de yasa oldukları anlamına gelmemekte ve bunlar sürekli olarak yasaya tabi olmak zorundadır. Böylece, idari otoritenin belirlenmesi bu temel ilkenin ruhunu oluşturmaktadır.

İdari kanun ve yönetmeliklerin normatif işlevlerine, yerel yasa ve yönetmeliklere, otonom yönetmeliklere, bireysel düzenlemelere, idari faaliyetlerdeki yerel yönetmeliklere ve idari yasa ilkelerine dayanarak yasayı daha iyi ele alabilmek için idari otoritenin hukuk ile belirlenmesi ilkesine önem verilmelidir.⁵⁷

3.3.2. İdari Prosedürlerin Geçerliliği İlkesi

İdari prosedürlerin geçerliliği ilkesi, uygun idari usullerin oluşturulması yoluyla yürütme yetkisini düzenlemek anlamına gelmektedir. Ayrıca, idari prosedürlerin geçerliliği ilkesi, icra makamlarını, hedeflerine ulaşmada daha iyi önlemler almaya yönlendirerek, idari işlemin idari makamdaki kabul edilebilirlik derecesini yükseltmektedir.⁵⁸

Dikkat edilmesi gereken nokta, idari prosedürlerin geçerliliği ilkesi, doğru olan değer ölçüsünü kaybettiği takdirde, idari organlar kendi menfaatleri için çalışan korkunç bir devlet aletine dönüşebilmektedir. İdare hukukunda, şu anda kullanılan idari makamlara verilen vekaleten yasa çıkarma yetkisi (düzenleme yetkisi), idari kurumların denetlemede bir eksiklik olarak görülebilmektedir. Bazı kurumlar idari gücünü korumak için kendi yararlarına odaklanarak düzenlemeler yapabilmektedir.

⁵⁶ Zhang Jiansheng, “Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi”, age., s. 66.

⁵⁷ Yang Dengfeng, age, “İdari Yasal İlke ve Yasal Kapsamı行政法定原则及其法定范围”, s. 109.

⁵⁸ Zhang Jiansheng, “Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi”, age., s. 67.

İdari prosedürlerin geçerliliği ilkesinin hukuk felsefesi açısından önemi ise, idarenin muhatabı olan bireylerin, yürütme erki tarafından keyfi olarak desteklenebilecek nesneden, bağımsız hukuki statüye sahip bir konuma dönüşüyor olmasıdır. İdarenin muhatabı olan bireylerin idari prosedürleri denetlemesi ve kontrol etmesi ile idari prosedürlerin geçerliliğinin sağlanmasında harici bir güç olarak nitelendirilebilir.

İdari prosedürlerin geçerliliği ilkesinin tarifine göre, bireyler artık yürütme erkinin belirlenmiş amaçlarına ulaşmak için araç olarak kullanılamaz. Aksine, yürütme erki “insan onuruna” saygı göstermek zorundadır.

Modern hukuki usullerle sağlanacak asgari usuller adalet ihtiyacından en az üç maddeyi içermelidir. Bunlar; usuli tarafsızlık, usule katılım ve usuli açıklıktır. Usuli tarafsızlık, usul işlemlerinin hukuki sonuçlarını belirleyen adli makamların tarafsız olması ve davaya taraflardan herhangi bir önyargı veya ayrımcılık yapılmadan bakılması gerekliliğidir. Bu, tüzel kişinin, sürecin hukuki sonuçlarını belirleyen yasal işleminin “geçerlilik” şartıdır. Usule katılım, çıkarları veya hakları doğrudan usul hukuku sonuçlarıyla etkilenebilecek olan tüzel kişilerin hukuki işlemlere anlamlı bir şekilde katılma ve yasal sonuçların oluşumu üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını ortaya koyma fırsatını bulma sürecidir. Bu, yasal işlemlerin hukuki sonuçlarını kabul eden tüzel kişiliklerin “meşruluğunun” şartıdır. Usuli açıklık ise, yasal prosedürün her aşamasında, taraflar ve kamuoyu tarafından görülebilecek bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Bu, yasal işlemin kendisinin tamamı için asgari bir gerekliliktir.⁵⁹

3.3.3. Çoklu Denetimin Gerekliliği İlkesi

Çoklu denetimin gerekliliği ilkesi yürütme erkinin tam anlamıyla kontrol edilebilmesi için bir dizi yasal mekanizma kurulması ve yürütme yetkisinin kullanılmasının kanunun belirlediği süreyle uyumlu olmasının sağlanması anlamına gelmektedir. Çoklu denetimin gerekliliği ilkesi, “*Modern İdari Hizmetlerin Karmaşıklığı ve Volatilite*”sinden kaynaklanmaktadır.⁶⁰

Çoklu kontrolün gerekliliği ilkesinin hukuk felsefesi açısından önemi ise, geleneksel idare hukukundaki denetim mekanizmasının, modern idarenin gelişim ihtiyaçlarını karşılayamadığı dikkate alınarak çözüm üretilmesidir. Böylece, yürütmenin baştan sona icra sürecinde birden fazla denetim mekanizması oluşturularak çağdaş idare hukukunun korumasındaki temel hedefi olan “insan hakları”na odaklanması sağlanmaktadır.

⁵⁹ Zhou Youyong, “İdare Hukukunun usulüne uygun işlem ilkesi行政法的正当程序原则”, Xueshu Shuping, 学术述评, 中国社会科学2004-04, s. 121.

⁶⁰ Zhang Jiansheng, “Modern İdare Hukukunun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi”, age., s. 70.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Çin İdare Hukuku'nun temel ilkelerinin niteliği ve yapısı hukuki açıdan incelenmiş olup, konu ile ilgili farklı görüşlere yer verilmiştir. Bu bağlamda, idare hukuku ilkelerini anlamak için temel ilkelerin nasıl bir niteliğe ve yapıya sahip olduğu vurgulanmıştır. Verimli idari güç yöntemi ile sınırlı idari güç yönteminin ikili yapıya sahip olduğu açıklanmıştır.

İdare hukuku ilkelerinin önemi açısından anayasa ile olan bağlantısına değinilmiştir. İdare hukuku, yasama eylemine rehberlik etmekle beraber bütün idari eylemler için teorik bir çerçeve hazırlamaktadır. En önemli noktalardan biri de yargı denetiminin son halkası olarak, adaletin sağlanmasında önemli rol oynamasıdır.

Genel olarak bakıldığında Çin İdare Hukuku'nun ilkeleri farklı perspektiflerden farklı sonuçlar meydana getirmektedir. Genel kabul edilen ilkeler ise kanunilik ilkesi ve uygunluk ilkesi başta olmak üzere uygun usul ilkesi, kullanılabilirlik ve verimlilik ilkesi, dürüstlük ve güvenilirlik ilkesi, iktidar ve sorumluluk ilkesi olarak sayılabilir. Bu ilkeler, Çin İdare Hukuku'nun temel ilkeleri niteliğindedir.

Esasen, idare hukuku ilkelerine odaklanıldığında, kanunilik ilkesi, uygunluk/makuliyet ilkesi, uygun usul ilkesi, kullanılabilirlik ve verimlilik ilkesi, dürüstlük ve güvenilirlik ilkesi, iktidar ve sorumluluk ilkesi, idari etkinlik varsayım ilkesi (hukuka uygunluk karinesi), yargı denetiminin sınırlılığı ilkesi, idari yetkilerin kanun ile belirlenmesi kuralı, idari prosedürlerin geçerliliği ilkesi, çoklu denetimin gerekliliği ilkesi gibi çağdaş idare hukuku ve kamu yönetimi ilkelerinin Çin İdare Hukuku tarafından benimsendiği ve kullanıldığı görülmektedir.

Yukarıda sayılan temel ilkeler dışında, etkin yöntemi ve sınırlı idari yetki yöntemi şeklinde iki bakış açısından bakıldığında, idare hukukunun diğer birtakım ilkeleri ortaya çıkmaktadır. Bu akademik tartışmalar çerçevesinde, Çin İdare Hukuku'nun sınırlı idari yetki yöntemi ile etkili idari gücü yönteminin ortasında bir denge sağlandığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

Aberham Johannes & Desta G/Michael, (2009), "Administrative Law", Prepared under the Sponsorship of the Justice and Legal System Research Institute, (Çevrimiçi) <https://chilot.me/wp-content/uploads/2011/06/administrative-law.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Aliu Armando, Oğurlu Yücel, Özkan Ömer, Öztürk İlyas & Aliu Dorian (2017), "Avrupa Birliği Hukuku Kapsamında Göç Yönetişimi, Yetkilendirme, Yetki İkamesi ve Ölçülülük İlkesi", Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, ss. 95-107.

Bao Wanchao, "İdare Hukuku Dengesi Teorisinin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi 行政法平衡理论比较研究", Fazhi Yu Shehui 法制与社会 2014-26 (Çevrimiçi) http://vod6.pkudl.cn/xzgl/xzfx/contents/thesis/the_007_01.pdf (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Hamlet Maoler, "Administrative Law", [德]哈特穆特·毛雷尔《：行政法学总论》，高家伟译，法律出版社 2000 年版

Huang Jinqiao & Ceng Ying, "Çin'de Modern İdare Hukuku'nun Temel İlkelerini Oluşturmanın Önemi ve Kriterleri, 现代我国行政法基本原则的重要性与确立标准探讨", Fazhi Yu Shehui, 法制与社会 2014.5 上

Huang Xuexian, "İdare Hukuku'nda Yasal Tutuculuk İlkesi Üzerine Bir Araştırma 行政法中的法律保留原则研究, Zhongguo Faxue, 中国法学 2004-05(Çevrimiçi) <http://jpkc.fudan.edu.cn/picture/article/247/9b/13/5c928929483fb2c5639de7864281/bca7fd3e-5f9d-4e4b-842a-36fe25cbabea.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

"İdare Hukuku'nun Altı Temel İlkesi - İdare Hukuku Beyannamelerinin Teorik Kaynakları, 行政法的六大基本原则——行政法论述题的理论来源" (2017-6-19), (Çevrimiçi) http://www.law-lib.com/sk/sikao_view.asp?id=25650 (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Pan Jinmei, "Anayasa ve İdare Hukuku Arasındaki İlişki Açısından Hayatta Kalma Hakkının Korunması Hakkında 试从宪法与行政法关系的角度谈生存权的保护", Intelligence, 法学视野 (Çevrimiçi) <http://www.cnki.com.cn/Article/CJFDTotal-FBZX201801130.htm> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Peng Xiaoxia, "İdare Hukuku'nda Yasal Tutuculuk İlkesi Üzerine 论行政法上的法律保留原则", Xingzheng Luntan, 行政论坛 2010-2 (第17 卷, 总第98 期, (Çevrimiçi) <http://202.120.224.199/picture/article/247/9b/13/5c928929483fb2c5639de7864281/03266512-c295-4180-88a3-fb418892029e.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Ranjan, Vivek, "Rule of Law and Modern Administrative Law", (November 12, 2010). (Çevrimiçi), <https://ssrn.com/abstract=1761506> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1761506> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Shishir Lamichhane, "Administrative Law-Fundamental Principles of Administrative Law", Nepal Law Campus, 20/04/2015, s. 3.

Sun Qinglin, "İdare Hukuku'nun uygunluk/makul ilkesi, 探究行政法之合理行政原则", Fazhi Yu Shehui, 法制与社会, 2016.36.

Wang Xiaoye & Yao Sha, "Mahkemenin Uluslararası Ticari Tahkim Yargısı Üzerine 论法院对国际商事仲裁的司法审查范围", (Çevrimiçi) <https://www.sinoss.net/uploadfile/2016/0419/20160419102915677.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01.2018)

Wang Ying, "Modern İdare Hukuku'nun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi 重构现代行政法基本原则的探讨", Hubei Hanshou Daxue Xuebao, 湖北函授大学学报(2017) 第30卷第7 期总第197 期.

Wei Yong, "İdare Hukuku'nun Temel İlkeleri, 试论行政法的基本原则", Zhongguo Xianzheng Wang, 中国宪政网 (Çevrimiçi) <http://www.calaw.cn/article/default.asp?id=1256> (Erişim Tarihi: 02.12. 2017)

Willian Wade, "Administrative Law", [英]威廉·韦德《：行政法》，楚剑译，中国大百科全书出版社 1997 年版.

Yang Dengfeng, "İdari Yasal İlke ve Yasal Kapsamı 行政法定原则及其法定范围", Zhongguo Xianzheng Wang, 中国宪政网 (Çevrimiçi) <http://law.cnki.net/yfzg/wenxian%5Crenwu%5C02%5CE8%A1%8CE6%94%BF%E6%B3%95%E5%AE%9AE5%8E%9F%E5%88%99%E5%8F%8AE5%85%B6%E6%B3%95%E5%AE%9AE8%8C%83%E5%9B%B4.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Yang Dengfeng, "Makulluk İlkesinden Orantılılık İlkesine 从合理原则走向统一的比例原则", Zhongguo Xianzheng Wang, 中国宪政网 (Çevrimiçi) <http://www.calaw.cn/article/default.asp?id=12115> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Ying Songnian, "Çin İdare Hukuku 60 yıl 中国行政法学60年", Xingzheng Faxue Yanjiu, 行政法学研究 2009-04.

Zhang Jiansheng, "Modern İdare Hukuku'nun Temel İlkelerinin Yeniden İnşa Edilmesi, 现代行政法基本原则之重构, (Çevrimiçi) <http://s.yingle.com/w/xz/366396.html> (Erişim Tarihi: 02.12. 2017)

Zhang Wencao, "İdare Hukuku Açısından Uygun Prosedür İlkesinin İncelemesi, 行政法视域下的正当程序原则探讨", Fazhi Yu Shehui, 法制与社会 2016.28.

Zhang Qianfan, “Yargı Gözden Geçirme ve Demokrasi - Ortak Yaşamda Çatışmalar? 司法审查与民主——矛盾中的共生体? ”, (Çevrimiçi) <http://www.iolaw.org.cn/pdf/%E5%8F%B8%E6%B3%95%E5%AE%A1%E6%9F%A5%E4%B8%8E%E6%B0%91%E4%B8%BB%E2%80%94%E2%80%9494%E7%9F%9B%E7%9B%BE%E4%B8%AD%E7%9A%84%E5%85%B1%E7%94%9F%E4%BD%93.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Zhang Jiansheng, “Yargıda İncelemenin Sınırlı İlkeleri Üzerine 论司法审查有限原则”, Xingzheng Faxue Yanjiu, 行政法学研究 1998-02.

Zhou Youyong, “İdare Hukuku'nun usulüne uygun işlem ilkesi 行政法的正当程序原则”, Xueshu Shuping, 学术述评, 中国社会科学2004-04.

Zhou Yunfan, “İdare Hukuku'nun Makul ilkeleri içindeki orantılılık, 行政法中的合理原则与比例原则, (Çevrimiçi) <http://www.hi138.com/falv/xingzhengfa/200609/138094.asp>, (Erişim Tarihi: 15.11. 2017)

Zhu Qing, “İdare Hukuku Kapsamında Memur Haklarından Kaçınma Araştırması 行政法视角下的公务员权利救济研究”, (Çevrimiçi) <https://www.sinoss.net/uploadfile/2017/0419/20170419070701862.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01. 2018)

Zou Keyuan, “Administrative Reform and Rule of Law in China”, the Copenhagen Journal of Asian Studies, 24/2006.